

Občanská válka ve Spojených státech amerických, Rakouská monarchie po roce 1848, České země, konec 19. století, kolonie

Občanská válka v USA

4.7.1776 13 anglických osad: Vyhlášení nezávislosti

1783 získání nezávislosti, západní hranice Mississippi

1787 ústava

1800 Washington

1823 Monroeova doktrína, James Monroe jeden z prvních presidentů, snaží se Evropanům zabránit intervenci v Americe

Územní růst

- během půl století dosáhly Spojené státy na severu k Velikým jezerům, na jihu k Mexiku

pol. 19. st. VÁLKA S MEXIKEM, Američané získávají značná území

- Alexandr II. prodává Aljašku
- postupně západní hranice až u Tichého oceánu
- když se rozšiřuje území, startuje boj o půdu, střety s indiány, vyvražďování
- v polovině 19. století žije v USA asi 31 milionů obyvatel
- dvě politické strany:
 - (1828) *demokratická*, jih, farmáři, připouští otroky
 - (1854) *republikánská*, sever, průmyslníci, nechce otroky
- *abolicionismus* = hnutí za zrušení otroctví
- John Brown: vůdce, který si myslel, že když získá zbraně, vyprovokuje povstání, neúspěšné

Ekonomické rozdíly

- severovýchod (Nová Anglie): koncentrace průmyslu, dovoz bavlny z jihu
- středozápad: obilnice Spojených států, Chicago, problém: kde sehnat sezónní pracovníky
- západ: farmy, zemědělství
- jih: „království bavlny“, 4 miliony otroků
- otázka vlivu v nových státech

1860 prezidentem Abraham Lincoln, republikán, tvrdě proti otrokářství

1861 na to reaguje 11 jižanských států, které se odtrhnou, zakládají vlastní útvar: Konfederaci s hlavním městem (Richmond) a presidentem (Jefferson Davis)

12./14.4.1861 napadení Unijní pevnosti Fort Sumter u Charlestonu: začíná válka mezi severem a jihem, využívá se vymožeností, jež přinesla industriální revoluce

- sever chce blokovat území jihu
- sever je ekonomicky silnější, je jich víc, ale mají málo generálů, počáteční neúspěchy
- jih nadšeně bojuje, ze začátku jsou úspěšní, jako první zavedli povinné odvody, vojsko vede Edvard Lee

1861 vítězství jižanů u BULL RUN

1862 severané vydávají *Emancipační proklamaci*, která se stává účinnou až od dalšího roku, ruší otroctví v Unii, černošské obyvatelstvo na oplátku začalo vytvářet armádní oddíly proti jižanům

- sever vydává *Zákon o bezplatných přidělech půdy*: každý Američan mohl za pakatel získat půdu, po pěti letech se stal jejím vlastníkem
- díky těmto krokům se severanům podařilo získat převahu

červenec 1863 BITVA U GETTYSBURGU, severané definitivně vyhrávají

1864 Lincoln podruhé zvolen prezidentem

9.4.1865 Konfederace kapituluje, generál Lee podepsal kapitulární listinu, dobyt Richmond

14.4.1865 fanatický stoupenec jižanů spáchá atentát ve Fordově divadle na Lincolna, který je zastřelen

- válka si vyžádala celkem 600000 padlých
- nastává období rekonstrukce 1865-1867
- Ku-Klux-Klan: urtranacionalisti, kteří se snažili zastrašovat a likvidovat černošské obyvatelstvo, „bílé kápě“, za zakladatele se považuje bývalý voják Konfederace, hnutí existovalo i přes zákaz

Období rekonstrukce 1865-1877

- levná pracovní síla bývalých otroků, černošské obyvatelstvo získává občanská práva
- v praxi pořád zůstává rasismus, v dnešní době je opět na vzestupu, proti němu bojuje **Martin Luther King**

1866 Francie jako dar posílá Sochu svobody

- po válce není většina plantážníků půdu obdělávat, a tak ji pronajímají bývalým otrokům či bělochům, ti za část úrody, kterou odevzdávali majitelům, plantáže obstarávali
- průmyslové výrobky si ceny udrželi → ceny obilí klesaly, plantážníci nemohou splácet, zadlužují se a musí prodávat pozemky → vznik monopolů
- USA se z krize dostaly a zahájily ekonomický vzestup, na začátku 20. století dohnávají Velkou Británii a Německo
- obrovské množství cizinců, příliv obyvatelstva

Zahraniční politika

- anekce Savojských ostrovů, Havajských ostrovů

1898 ŠPANĚLSKO-AMERICKÁ VÁLKA, získávají značná území

- expandují obchodně do Číny
- výstavba Panamského průplavu převzána po Francouzích, jeho existence umožnila intensivnější obchod mezi USA a zeměmi na Dálném východě

Habsburská monarchie po roce 1848

- revoluce přinesla změnu císaře a zrušení poddanství, všichni si mají být rovni

4. 3. 1849 revoluci ukončuje oktrojovaná *Stadionova ústava*, která má respektovat zrušení poddanství a občanská práva

31. 12. 1851 je však k ničemu, protože během krátké chvíle je *Silvestrovskými patenty* obnoven absolutismus → *bachovský absolutismus*

- národnostní útlak, zejména těch, kteří se účastnili revoluce

Domácí politika

- občané vyloučení ze správy státu
- dokončení průmyslové revoluce
- *Živnostenský řád* umožňuje svobodu podnikání
- vznik nových bank, burz, textilní, zemědělský, potravinářský průmysl

1873 hospodářská krize, kterou přežili jen ti silnější

- zrovnoprávnění dosud jen tolerovaných náboženství (*Tolerančním patentem*): lutheránství, kalvinismus a pravoslaví

Zahraniční politika

(1853-1856) KRYMSKÁ VÁLKA otevřeně nevystupuje, zachovává neutralitu, dostává se do mezinárodní izolace

1859 BITVA U SOLFERINA A MAGENTY, kdy se Italové snaží vyhnat Habsburky z jejich území, Rakousko je poraženo, odvolání významní politici

20.10.1860 tím končí absolutismus, Bach je odvolán, František vydává *Říjnový diplom*, slibuje ústavnost a liberalismus, zřízení parlamentu

26.2.1861 vydává *Únorovou = Schmerlingovu* ústavu, konstituční monarchie, zakládá říšskou radu o dvou komorách (horní – panská, členy jmenuje císař, dolní – poslanecká sněmovna, do které se poslanci volí skrze zemské sněmy), kuriijní volební systém (volí se v rámci čtyř kurijí, později přibyla ještě pátá), pro muže všeobecné volební právo, ale ne rovné (ze začátku volili jen ti majetní)

3.7.1866 BITVA U SADOVÉ, konec PRUSKO-RAKOUSKÉ VÁLKY, na straně Prusů je Itálie, Italové od poraženého rakouská získávají Benátsko

- díky těmto fiaskům musí Rakušáci vyslyšet požadavky Maďarů → přistupují na *dualismus*, tzv. Rakousko-Uherské vyrovnání

17.2.1867 G. Ardassy uherským ministerským předsedou, vytváří si vlastní ústavu, vzniká personální unie Rakousko-Uhersko (Předlitavsko a Zalitavsko)

- František Josef I. korunován na uherského krále

Rakousko-Uhersko

- císař František Josef I., společná tři ministerstva (financí, zahraničí, války), delegace jsou společný zákonodárný orgán, kde jsou zastoupeni jak Rakušáci tak Uhři

50.-60. léta 19. století

- pronásledování: František Palacký (stáhl se z politiky), Karel Havlíček Borovský (skončil v Brixenu), Josef Kajetán Tyl (vyhnán z Prahy, musel žít jako kočovný herec na venkově)

1863 Češi se přidali k politice *pasivní resistance*, to jest protestování po Vídeňském centralismu, protest spočíval v tom, že nedocházeli do Říšské rady

- i přes politickou cenzuru vzniká řada uměleckých děl: Babička, Kytice

1861 *Únorová ústava* říká, že jsme konstituční monarchií, to jsou momenty, kdy začíná ožívat politika a společenský život v českých zemích

- malíři Josef Mánes (výzdoba Staré radnice), Karel Purkyně, Jaroslav Čermák, Max Švabinský, Josef Hlávka (podporoval studenty)
- spolek Hlahol (pěvecký): Smetana, Sokol (tělovýchovný): Tyrš, Fügner, Prozatímní divadlo (odpolední česká představení), Umělecká beseda (sdružuje umělce nejrozličnějších oborů), Spolek českých lékařů, májovci

Dualismus

1866 porážka Rakušanů v BITVĚ U SADOVÉ, došlo k narovnání s Maďary, ti si vypracovali svoji ústavu

- tři stejná ministerstva, různé vlády
- *Prosincová ústava*, ta byla vypracována pro Předlitavsko
- Čechům se to nelíbí, začínají protestovat

1867 delegace na národopisnou výstavu do Moskvy, přijetí u cara Alexandra II.

1867 při přesunu českých korunovačních klenot z Vídně do Prahy demonstrace

16.5.1868 položen základní kámen Národního divadla (architekti Josef Zítka, Josef Šulc)

1868 tábory lidu Čechů na důležitých historických místech, odmítají platit daně

České země ve druhé polovině 19. století

Česko-německé vyrovnání

- *fundamentální články*: pokus o česko-rakouské vyrovnání

1871 vyhlášeno německé císařství ve Versailles, Habsburkové se báli války s Německem, chtěli se domluvit s Čechy – české vyrovnání

- *fundamentálky* = samospráva Českých zemí, elastní zemská vláda, navýšené pravomoci
 - František Josef I. slíbil, že se korunuje na českého krále → obrovská vina nevole, protože by Maďaři přišli o exklusivitu, protestují Maďaři, Němci →
 - intervence Bismarcka proti posílení Slovanů kvůli obavám, že by se přiklonili k Rusku
- vyrovnání neproběhlo

Česká politika

- vyostření vztahů mezi Čechy a Němci (nakupují velkostatky a mají tak volební právo) → podvody

1862 vygradování situace za voleb do Zemského sněmu (tzv *Chabruskové volby*)

- v čele českých politiků *staročeši*, to se nelíbí *mladočechům* (kritikují pasivní resistenci staročechů – od r. 1863 na protest přestali docházet do říšské rady) → dosud jednotná politická scéna se rozestupuje
 - národní strana staročechů
 - národní strana svobodomyslná (mladočeši, Národní listy bratrů Gregorových)

1879 konec pasivní resistance, státoprávní ohrazení, vstup zpět do politiky, v čele stále staročeši

- aktivní podpora vídeňské vlády, jsou loajální, le něco málo za to získají jako ústupek (*drobečková politika*), by toho však příliš málo →
- po příchodu české žádosti na úřad musí úředníci odpovědět
- Karloferdinandova universite rozdělena na českou a německou část

Punktace

1890 plán snažící se o česko-německé vyrovnání o 11 bodech

- domluva s Němci v monarchii, nová úprava územněsprávních jednotekv českém prostoru podle národnostních kritérií
- mladočeši jsou nespokojení, staročeši prohrávají ve volbách a odcházejí z politiky

Vlády

- Eduard Taaffe: snížil povinnost pracovní doby, volebního censu, zavedl nemocenské a úrazové pojištění, měnová reforma, zlatky nahrazeny korunami
- Kaimír Badeni: zřízena 5. kurie, všeobecné ale ne rovné volby (různé kurie mají různý hlas), nevolí ženy

1906 *Max von Beckova reforma* všeobecné rovné volební právo, konec kuriového systému

1907 volby do říšské rady

- české politické strany
 - národní strana svobodomyslná
 - československá strana sociálně-demokratická dělnická (dnes SOCDEM, nejstarší strana)
 - československá strana agrární (význam za První republiky, Antonín Švehla)
 - křesťansko-sociální strana (v čele Jan Šrámek)
 - strana národně-sociální (v čele Klofáč)
 - česká strana lidová (intelligence, pokrok, prosazují humanismus, vzdělanost, v čele Tomáš Garrigue Masaryk)

Vzdělanost a kultura v 19. století

- České země – gramotnost až 97 %, v rámci monarchie velmi vzdělané
- hustá síť základních škol, 5 let, pak 3 roky měšťanka, pak se budovala síť gymnasií, těch jsou dva typy:
 - *klisická*: řečtina, latina, humanitní předměty
 - *reálná*: matematika, moderní jazyky, přírodní vědy, rýsování, kreslení
- obchodní akademie, uměleckoprůmyslové školy, vysoké školy (rozštěpení KFU 1882 na českou a německou část), polytechnický ústav → česká a německá technika
- 1. dívčí gymnasium, o jeho vznik se zasloužila Eliška Krásnohorská
- Jan Otto (největší české nakladatelství), Mánes (umělecký spolek)

1891 Jubilejní zemská výstava: 1. elektrická dráha, výstaviště – Letná, Petřínská rozhledna, Stromovka, František Křížík (oblouková lampa, tramvaje, fontána)

Národní divadlo

- heslo „národ sobě“ (nad jevištěm)

1868 položení základního kamene

1881 dokončení, korunní princ Rudolf, opera Libuše, v tomtéž roce požár

1883 znovuvotevření, Libuše

- *triga* = trojspřeží
- *generace Národního divadla* (umělci spjatí s ND): Aleš, Ženíšek (původní opona), Mařák, Hynais (dnešní opona), první shořela, Schnirch (socha trojspřežení = *triga*)

Další tvůrci (mimo generaci ND)

- Ladislav Šaloun – socha Jana Husa na Straoměstském náměstí
- Antonín Wiehl – hrobka Slavín na Vyšehradě
- Josef Václav Myslbek – socha svatý Václav na koni, Václavské náměstí
- Ema Destiniová – úspěchy Berlín, New York
- historismus: Hluboká, Bouzov
- secese: Benešova ulice v Brně, Tivoli, Obecní dům v Praze
- lidová tvorba v architektuře: Jurkovičova vila, Libušín
- České země speciální, objevuje se u nás kubismus v architektuře – kubistické stavby: Dům U Černé Datky Boží, Josef Chochol, Otto Gutfreund
- impresionismus: Antonín Slavíček,
- Josef Uprka: krojované ženy, slovácký, lidové
- secese: Mucha
- česká kultura, vzdělanost dosahuje světových parametrů, úrovně

Konec 19. století, kolonie

Koloniální expanse

- *kolonie*: strategický, vojenský, ekonomický význam

1891 všeneemecký svaz: Němci žijící všude, Mitteleuropa – představa ovládnutí prostoru střední Evropy Němci

- sinusoidy antisemitismu – vzrůstá, další vlna → *sionismus*: snaha vytvořit vlastní stát (Theodor Herzl)

1800-1898 Afriku si rozdělí Italové (Libye, Somálsko, kus Erithrei), Německo (Togo, Cameron, Německá východní západní Afrika), Francie (sever), Británie (jih)

- střetnutí v Súdánu (Fašodě): francouzský sbor se vrátil, později symbol porážky

Blízký a Střední východ

- střet různých koloniálních velmocí, především kvůli ropnému bohatství, je tu osmanské císařství
- německý císař nabízí Osmanům vystavění Bagdádské dráhy, Osmané souhlasí, nelíbí se to Britům, jižněji vyhlásili protektorát a zastavili tak pronikání Němců směrem k Perskému zálivu

1907 rusko-britská smlouva, později povede k vytvoření bloku válcích v první světové válce

- Němci začínají stavět námořní flotilu, Britové se cítí ohrožení
- konflikty na Korejském poloostrově

1894-1895 ČÍNSKO-JAPONSKÁ VÁLKA, vítězí Japonci, získávají vliv a Taiwan

1904-1905 RUSKO-JAPONSKÁ VÁLKA, vítězí opět Japonci, poté krvavá neděle v Rusku, Říjnový diplom Mikuláše II.

- Japonci získávají třeba přístav Port Arthur, Jižní Sachalin, kus Mandžuska (SV provincie Číny)
- Velká Británie: Indie, Kašmír, Nepál, Barma, protektorát nad Afganistánem, kus Persie, Šalamounovy ostrovy, Papua
- Siam (dnešní Thajsko) si udrželo nezávislost

- Francie: drží Indočínu (Vietnam, Laos, Kambodža), postupně proniká do Číny
 - Nizozemí drží Indonesii
 - Němci: část Nové Guineje a Bismarckovy ostrovy
 - USA: 1898 AMERICKO-ŠPANĚLSKÁ VÁLKA, získávají Filipíny, havajské ostrovy, ostrov Guam
 - Čína: zatím císařstvím, ale kolabule
 - *Povstání boxerů* v Číně proti pronikání Evropanů do Číny
- 1912 v Číně vyhlášena republika, dvě strany (*Kuomintang* vedené Čankajšekem proti komunistické straně vedené Mao-Ce-tungem), po nějaké době začíná občanská válka po vytvoření vlády, nechtějí komunisty
- 1937 konec občanské války vpádem Japonska do Číny, opět se spojili proti Japonsku během druhé světové války

Evropa

1873 **Spolek tří císařů** X tzv. *východní otázka*

Balkán

- nezávislé státy: Řecko; Srbské, Valašské a Moldavská knížectví
- 1778 **San Stefano** Rusko donutilo Osmany uznat Rumunsko, Srbsko, Černou Horu
- 1878 **Berlínský kongres**
- po něm nastupuje Fridrichův syn jako Vilém II.
 - někdy se o tomto roce mluví jako o roce tří císařů
 - Vilém má jiné smýšlení než Bismarck
 - ještě za Viléma I.: do Afriky, do Asie, vznik německého koloniálního spolku, budování námořní flotily
 - *Spolek tří císařů, Všeněmecký spolek*: snaha o německou světovládu i v zemích, v nichž se nachází Němci, dobytá Evropa
 - stavba Bagdádské dráhy
 - militarismus, velmocenská politika, zbrojařská horečka
 - nově chemický, elektrotechnický, dopravní průmysl (AEG, Siemens)
 - francouzské reparace splaceny v roce 1872 v podobě množství akciových společností
- 1873 krize na Vídeňské burse, jež zlikvidovala spoustu společností, zejména železářské společnosti, hlavní problém: nevrátily se peníze na nějakou technickou výstavu, po které zůstal velký dluh

?

- 1879 vznik dvojspolku Němci–Rakousko-Uhersko
- 1883 s podmínkou, že získají území na úkor Rakouska-Uherska se připojuje i Itálie → trojspolek; Rakušané se území vzdát nechtějí
- 1914 propuknutí války, Itálie se prohlásila za neutrální, později do války vstoupili na základě dohody (Londýnská smlouva), na základě které jí tato území byla slíbena
- na straně Německa bojují centrální mocnosti: Německo, Rakousko-Uhersko, Osmani, Bulharsko
 - druhý blok – Dohoda: Britové, Francouzi a Rusové

Francie

- 3. republika, 1875 nová ústava
- po Britech druhá největší koloniální velmoc
- ekonomika: reparace, ztráta Alsaska a Lotrinska, spíše střední průmysl, investice do domácí výroby
- vnímání jako bankéři světa
- vkládají kapitál do cenných papírů, vyvážejí kapitál do méně vyspělých zemí
- Dreyfusova aféra, Blériot, který přeletěl la-Manche

1893 francouzsko-ruská smlouva

1898 Fašoda

1904 Srdečná dohoda po napravení vztahů po fašodě v Africe

Velká Británie

- Viktorie I., po její smrti končí Hanoverská dynastie
- syn Eduarda VII., Jiří V. (dědeček Alžbety II.) zakládá dynastii Windsoru, to je ta současná
- Jiří V. má dva syny: Edvard VIII. se zamiloval do americké dámy a díky tomu neustál posici britského krále, v témže roce, kdy nastoupil, abdikuje, po něm nastupuje druhý syn, Jiří VI., v roce 1952 umírá a nastupuje Alžběta II. (dcera Jiřího VI.)
- Britové ztrácí posici nejvyspělejší země na úkor Ameriky a Němců

1876 Viktorie císařovna indická

- korunní kolonie, v této době už pouze Indie a Irsko, všechny ostatní jsou už dominia (mají vlastní samosprávu)
- snaží se vytvořit silné loďstvo, proto jim vadila válečná flotila budovaná Němci

1904 srdečná smlouva s Francií, narovnání vztahů pošramocených fašodou

1902 smlouva s Japonskem, porušují dosavadní politiku izolace, smlouva proti Rusku

1907 britsko-ruská smlouva, vymezení sfér vlivu

USA

- mluvíme o tzv. *pozlaceném věku*: ekonomický rozvoj, nárůst obyvatelstva (Spojené státy jsou nejrozvinutější ekonomikou, za nimi Německo i Velká Británie)
- bráno jako země zaslíbená, země svobody; “selfmademan” člověk, který se sám vypracoval (USA země velkých možností)
- monopoly, trusty, koncerny (jakoby velké akciovky) x stát
- největším producentem a vývozcem železa, uhlí, ropy, mědi, stříbra, elektrifikace
- značky:
 - John Rockefeller, Standard Oil: nafta
 - Andrew Carnegie, Steel Corporation: ocel
 - Henry Ford, Ford Motor Company (první běžící pás)
 - pomáhali zakládat různé instituce, podporovali kulturu atd.
- vyšší mzdy vůči Evropě → větší koupěschopnost, poptávka

- velkoměsta, NY burza na Wall Street, Pátá avenue
- olitické strany: republikáni x demokraté
- republikáni zastupují: průmyslníky, finančníky, obchodníky; hlavní týpek: Theodor Roosevelt
- demokraté: zemědělce
- zavedena prohibice (alkohol), jsou proti monopolům, volební právo pro ženy
- zahraniční politika: úspěšná („skvělá malá válka“) 1898 americko-španělská válka (Guam, Havajské ostrovy, Filipíny, Portoriko, Kuba)

(1901-1914) budování Panamského průplavu + smlouva o užívání

(1910) Panamerická unie, ekonomický a finanční protektorát

- zlepšení vztahů s VB, zhoršení vztahů s Německem

Japonsko

- *šógunát* (u moci je šógun = vojenský velitel, drží výkonnou moc), mají i císaře, ale ten je mimo tu moc (je uctíván jako náboženská autorita)
- izolace vůči pronikání velmocí (izolacionismus)

1854 otevření Japonska velmocím: Matthew C. Perry (USA) tam doplul, Japonci museli podepsat Ansejské dohody → konec izolace

1867 abdikuje poslední šógun

- císař Mucuhito (Meidži), stěhuje se do Tokia
- osvícená vláda, reformy: branná povinnost, vojenská flotila, samurajové přišli o moc, přijetí ústavy (Japonsko konstituční monarchií)
- budování velkých rodinných firem (obchody, banky), zprůmyslnění

1875 Japonci dali Rusům jižní Sachalin výměnou za Kurilské ostrovy (pak si to Japonci vezmou zpět)

1894/95 čínsko-japonská válka, získali i Taiwan

- Rusové chtějí Korejský poloostrov

1901 anekce Korei

1902 smlouva s Velkou Británií x Rusko

1907 smlouva s Ruskem a Francií